

СТАНОВИЩЕ

от

от доц. д-р Владислав Миланов

СУ „Свети Климент Охридски“, Катедра по български език
за дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“

в област на висше образование 2.1. Филология
професионално направление *Български език*
за труда на доц. д-р Петя Бъркалова на тема:

БЪЛГАРСКАТА СИНТАКТИЧНА ТРАДИЦИЯ И ПЪТЯТ НА СИНТАКТИЧНИЯ ЕЛЕМЕНТ НА ГРАМАТИЧЕСКОТО ЗНАНИЕ

1. Общо представяне на процедурата и дисертанта

Със заповед №Р33-4964/13.102020 г. съм определен за член на националното жури по процедурата на доц. Петя Бъркалова (ПУ „П. Хилендарски“) за придобиване на научната степен "доктор на науките". Спазени са всички законови изисквания по процедурата. Дисертантката е един от доайените на съвременния български синтаксис и един от най-сериозните и задълбочени изследователи на историческия му развой.

2. Актуалност на тематиката

Преди да започна да чета труда на доц. Петя Бъркалова, разпознах по заглавието му актуално и навременно научно изследване, което не просто запълва празнота в науката за историческото книжовноезиково развитие, но създава модел, описващ в дълбочина синтактичните развойни процеси в българския език, като ги разгръща на фона на световните генезисно обусловени тенденции, за да очертае съвременния им характер. При това ги разгръща с инструментариума и с подходите на най-съвременната наука, като съчетава изключително успешно модерния изследователски поглед с устоите на синтактичната традиция в българския език през вековете на фона на древни традиции и знакови пътища, по които минава синтактичната наука, за да се оформи и съществува днес.

Този научен труд стои като завършек на една изключително сериозна поредица, в която влизат, от една страна, фундаменталните изследвания на Л. Андрейчин, Р. Русинов, Хр. Първев, В. Попова, К. Вачкова, Д. Иванова и др., които обобщават в трудовете си цялостното историческо развитие на българския език, при това в изключително сериозно поставяне и съпоставяне на процесите в национален и в наднационален план; разгръщайки процеси от диахрония към синхрония и обратно. Подобни актуални проучвания са не само лице на една наука, но са и категорична заявка за европейското и световното съизмерване на българската лингвистика с постиженията на световното езикознание днес.

3. Познаване на проблема

В определена степен трудът на Петя Бъркалова надхвърля заложеното в заглавието и в същото време още от началото заявява не просто познаване на проблема, а задълбочено и приносно собствено осмисляне на този проблем. Това произлиза от факта, че изследователката е един от най-добрите съвременни синтактици, които чрез изследванията си върху синтактичния строеж очертават модерна и

незаобиколима рамка с ясно очертани собствени научни позиции. Не е случаен фактът, че преди появата на този мащабен изследователски проект научните разработки, посветени на специфични синтактични проблеми, също са дело на доц. Петя Бъркалова.

4. Методология.

Мостът между съвременния синтаксис и неговата история в нейно лице намира най-достовверен в анализите си учен, който разполага със собствена методология при описанието на съвременните процеси, но има задълбочен поглед върху цялостната синтактична динамика през Възраждането. Съчетаването на диахронния със синхронния подход е намерило в труда на Петя Бъркалова изключително научно постижение не само чрез научните изводи, а чрез умелото съчетаване на двата подхода (което е убедителен пример за силата на взаимодействието им). С тази убедителност, с която са представени в методологично отношение синтактичните процеси, трудно могат да бъдат обобщени от друг изследовател. Така те се превръщат в една своеобразна история на синтактичното, която разгръща началата на основополагащите антични (гръко-византийски) трудове, обхваща в пълнота старобългарското и среднобългарското синтактично наследство, за да достигне до представителните за Възраждането ни синтактични концепции и да мотивира още повече на техния фон една от синтактичните съвременни теории, придобила популярност и широко практикувана у нас и в чужбина благодарение на учени като Й. Пенчев, Св. Коева и П. Бъркалова.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите.

Още **Първа глава** на труда разгръща изключително подробно описанията на езика още от Платон. С дълбочина и прецизност са представени концепциите на античните мислители, които авторката представя систематизирано (позовавайки се на ключови изследвания – при това не само лингвистични) в два вида според методологическия подход към езика и според целите на античните граматисти: 1) Системата на класовете думи (*partes orationis*, *word class system*, части на речта) и 2) Елинизъм. На базата на вече съществуващи описания и анализи Петя Бъркалова представя своите дълбоки разсъждения, на фона на които се разгръщат фундаментални въпроси, които отговарят на големия въпрос за произхода на синтаксиса и синтактичните учения и тяхното развитие в България. Много прецизно и научно обосновано Петя Бъркалова ги е определила като тезиси и всъщност дори само тази част от изследването ѝ може да бъде обособена като самостоятелна монография, в която модерният генеративист търси опорите на историзма, за да създаде профила на една наука.

Както много точно се позовава авторката на една може би силно валидна и днес постановка на Суигърс, Уотърс от 2003 г. “в процеса на търсене след Платон, Аристотел и стоиците на елементи на експлицитен синтаксис, на частични синтактични размишления и описания, става ясно, че **„синтаксисът страда от хипертрофията на морфологията в граматическото описание“**.”

За да не повтарям изводите, които обобщава Петя Бъркалова, ще отбележа следните приноси моменти:

- 1) Изключително прецизен и задълбочен анализ, базиран на класически постановки, изказани от учени като Ив. Добрев, М. Байрамова, Б. Велчева, Ек. Дограмаджиева, Ив. Буюклиев, Е. Георгиев, А.М. Тотоманова, В. Мичева и други български и чуждестранни учени;

- 2) Енциклопедично представяне на старобългарската книжовна традиция в диалога и в приемствеността и с традиции от предходното време и с безценни препратки към съвременността;
- 3) Систематизирани и задълбочени авторски постановки за ролята на Константин-Кирил, Климент Охридски и Йоан Екзарх и за текстовете, които задават модели за граматическо мислене и описание.

Ще обърна по-специално внимание върху **Четвъртата глава**, озаглавена **Грамматико-филологическото знание през Средновековието**, естествено продължава хронологията при проследяването на синтактичната традиция. Опирайки се на базови изследвания в трудовете на Ст. Младенов, К. Мирчев, И. Леков, Ив. Добрев, Д. Иванова–Мирчева, А.М. Тотоманова, М. Спасова, В. Мичева, И. Харалампиев и други, П. Бъркалова обръща специално внимание на ролята на Търновската книжовна школа и на стила „плетение словес“, като разглежда по-специално *сближаването на българските синтактични конструкции със синтаксиса на гръцкия език*. Бих допълнил едно неслучайно сближаване. Съвсем закономерно са представени приносите на Патриарх Евтимий, както и граматическите трактати в „Сказание за буквите“ от К. Костенечки.

В подраздела „За осемте части на речта“ е анализиран задълбочено и изчерпателно целият развой на дискусиата около този проблем, като специално внимание обръща Петя Бъркалова на един важен за езика и за езикознанието въпрос, а именно в публикуваното от Ягич „граматическо съчинение“ за мястото и ролята на определителния член при имената („различието“), типологична черта на българския език (но и на гръцкия), което тук намира своето първо регистрирано граматическо описание (Бъркалова 109). Изводите, които представя авторката в края на тази глава, са с фундаментален характер за развитието на историческата наука с явна препратка към мисленето и в съвременността:

Грамматическото знание в славянския православен свят, част от който е Българското средновековие, съдържа малко документално съхранени фрагменти от хода на „експлицитна“ граматическа традиция, която се родее с гръко-византийския граматически модел. Повече доказателства се откриват за „практическият“ филологизъм на книжовниците, проявен *in situ* на полето на преводаческата практика, в белетристичните и поетични текстове на средновековната българска литература, в запазените до днес религиозни и светски книжовни паметници (стр. 114).

В подкрепа на извода си Петя Бъркалова откроява и аргументира следните научни доводи:

- ❖ Ортодоксалните славянски преписвачи и преводачи са научили езика и синтаксиса чрез четене на всеки ръкопис.
- ❖ Книжовното дело е непрекъснато и безкрайно практическо обучение, може би сравнимо с придобиването на езика от детето в близкия контакт с майката.
- ❖ Нормите на старобългарския книжовен език са се установявали и утвърждавали най-напред в преводаческата дейност на старобългарските книжовници. Устойчивостта на преводаческия модел е забележително събитие в българската словесна култура, знак за приемственост на полето на практическия филологизъм.
- ❖ Старобългарският книжовен език е свързан с живия говорим език и затова не са необходими граматични правила при прилагането му за разлика от латинския и гръцкия, които вече не са живи и разбираеми езици. Точно връзката с говоримия език позволява да се създадат уникални оригинални творби, не само преводни, които надминават в някои отношения и византийските образци.

- ❖ Граматическата практика се утвърждава не само на преводаческото поле. Страниците на старобългарската книжнина са написани и от книжовници - оригинални творци на текстове с религиозно и светско съдържание.

Втората част на монографията на доц. Бъркалова е онасловена изключително сполучливо и въздействащо: **Синтактичното знание и законодателят на езика**. За изследователите по история на новобългарския книжовен език тя е венец на синтактичните проучвания, за съвременните синтактици е основа, от която трябва да тръгнат, за да осмислят наченките на новобългарския синтаксис от възраждането му до днес; от превръщането му от непознат в познат. Тази глава е много сложна за обобщаване, защото пресреща компетентностите на авторката в много широк срез – диахронен и синхронен; теоретичен и практически. Тя не е просто мост към развитието на синтактичната наука, проследяващ хода на традицията, тя е може би първото най-дълбоко проучване на мисленето за синтаксиса, на развитието на синтаксиса и на синтактичната анука от Възраждането до наши дни. С изключителна дълбочина и научна прецизност са представени дефинициите за законодателя на езика и синтактичното начало: законодателят на езика е народът, пренесъл езика си през вековете като „Дом на битието“; законодателят на езика е старата българска литература, писана на Кирило-Методиевия език; законодателят на езика са гръко-византийските и латинските образци в черковнославянската им адаптация заради родствената връзка („червена нишка“) в традициите; законодателят на езика е гръцкият като „метаезик“ – пътеводител към общовалидно рационално знание (особено нужен при създаването на потятиен и терминологичен апарат на граматиката); законодателят на езика са „нашите единоплеменни учени“ и руския език, чрез който те ще внесат у нас „сичките науки“. Сложността на описанието произтича от сложността на лингво-историческите процеси, които обуславят разволя на синтактичното учение. То е много сериозна нехомогенна смес от начални лингвистични прояви, разгръщащи се в сложна социална и икономическа ситуация. Всички тези процеси обаче Петя Бъркалова е анализираща в много подредена парадигма и е подредила в стройно представяне на историята и съвременното състояние на синтактичното начало в българския книжовен език. Анализът допълнително задълбочава параметрите си, като разгръща възрожденската традиция в контекста на античните гръко-византийски влияния. Това не само задава мащаби в научното изследване, а подчертава самата мащабност на възрожденските ни книжовници да търсят много широка база за своите обобщения в граматиките и в речниците.

Изводите, които Петя Бъркалова извежда убедително в тази глава, имат обобщаващ характер и стоят като постулати за/в описанието на възрожденския синтаксис. На първо място е важно да се изтъкне, че този синтаксис не е толкова силно повлиян от черковнославянската традиция (както твърди професор Русин Русинов в свои класически трудове по ИНБКЕ), тъй като по същество е аналитичен тип. В сложния избор между гръцкото влияние и традицията на черковнославянското у българските възрожденски книжовници като че ли надделява ориентацията към гръцкия модел, но и това не е устойчива тенденция, а променяща се във времето и в граматиките характеристика. Много убедително е разгърнат този процес на фона на проучванията на Е. Маринова и на Б. Вълчев, които се допълват в известна степен, за да доведат до извода, че учението за граматическите фигури като елемент на „образния“ синтаксис и риторическо наследство, свързано с Тривиума (Вълчев 2008, Маринова 2013)

открива ясните следи на гръцката теория за фигурите в синтактичния компонент на черковнославянската граматика на Милетий Смотрички. Търсенето на единен модел *in toto* за концепцията, структурата, броя на разделите и терминологията на която и да било възрожденска граматика, както отбелязва авторката, изглежда невъзможно на фона на сложните усуквания на езикови теории и речеви практики през Възраждането, затова позоваването на метафоричния израз на Борхес „градина с разклоняващи се пътеки“ е подход на Петя Бъркалова, който съпътства цялото ѝ изследване. То е наситено с метафоричност, присъща на описанието на синтактичното в диалог и в заявка за разговор с наченките на стилистиката през Възраждането.

Оттук насетне разсъжденията на авторката описват всички важни граматика, като откриват елементи на синтаксиса дори там, където са експлицитно посочвани, поради ранния етап на определени концепции в тези граматични трудове. Още в началото авторката много подбдробно представя граматиката на Лаврентий Зизантий, в която терминологичното назоваване на синтактичното свойство на думите е „съчинение“, въпреки че са разработените раздели за ортография, прозодия и етимология. В този ранен етап синтаксисът е отнесен справедливо към непроучените синтактични полета чрез сполучливо използваното метафорично наименование „черна дупка“ в граматическото описание. Задълбочено е представена и граматиката на Милетий Смотрички чрез третата част „Ω Svntǰi“, която поставя основите на учението за връзките между думите в изречението като изцяло нова традиция, тъй като при предшествениците на Смотрички този раздел отсъства. „Простият“ и „образният синтаксис“ усукват сложните традиции чрез множество съпоставителни елементи. Много специален пример е посеченото отношение на автора на граматиката към членната морфема (сполучливо и точно определено от Петя Бъркалова като „генетика и селекция на члена“), защото „самото правило за пълния член и неговата употреба оказват и до днес въздействие върху синтактичната нормативна традиция и са свързани със синтактично знание, по-точно с разбирането за инкорпорирането на членната морфема в подложната именна фраза“. Този пример убедително показва как едно граматично явление е представено в дълбочина през различни исторически перспективи, та до функцията си днес, без да е пропуснато ключовото му влияние върху автори като Неофит Рилски например, който има основополагаща роля при утвърждаването на членната форма в българския език. Тук историзмът води абсолютно правдоподобно към съвременните процеси, като ги представя в разволя и във функцията им в сложен времеви и лингвистичен план. И това е философията на цялото изследване на Петя Бъркалова.

Логично след този дълбок анализ са представени и текстовете, които 175 години след „Грамматика словенская правильное синтагма“ на Милетий Смотрички, правят нейна преработка от Аврам Мразович, който издава две книги като самостоятелни „разклонения“: „Руководство к славенстей грамматике“, публикувана през 1794 г. във Виена, и „Руководство к славенскому красноречию во употребление любителей славянского языка“, публикувано в Будиин пред 1821 г.“ Тези текстове на Мразович дават повод на Петя Бъркалова да открие тънките връзки между език и мислене като експлицитен синтаксис, който очертава модели от философията на езика. В тези части убедително е разгърнато и позиционирането на нашите възрожденски граматичници по отношение на философията на прозодията, стиховата метрика и се стигне до Омировото „заточение в езика“, съотнесено към българските възрожденски граматичници, когато „отразяват“ черковнославянската традиция.

Петя Бъркалова е първата изследователка, която разгръща синтактичните постановки в тази граматика и ги анализира задълбочено. В други изследвания от по-общ. Историческото и модерното в описанието и са двете линии, които дават отговор не само на теоретични въпроси (свързани с наименованията на отделни конструкти и синтактични термини, с които се въвеждат правилата за съчетаване: „стицаютса“ и „согласуютса“, от които първият е синоним на подреждане (в съвременния зависим синтаксис познат още като конституентно подреждане). Изводите тук имат фундаментален характер, а описанието на морфологичните и на синтактичните хипотези се придържа към най-високите образци на научно описание:

- 1) Синтаксисът на имената в ръководството е изцяло падежен синтаксис, поднесен дескриптивно под формата на предписания за спазване на падежните норми на езика (стр. 135);
- 2) Инструмент на граматическата инструкция са въпросите с ролята на идентификатори на падежни значения (стр. 135).
- 3) Имплицитните и експлицитните следи от *осмочастието*, открити в черковнославянските граматика, потвърждават впечатлението, че те са изцяло граматика за падежните изисквания на частите на речта – имената и глаголите и техните разширения (стр. 141).

Грамматиката на Венелин е предизвикателство за почти всеки български лингвист. Заради забраната да бъде публикувана; заради концепцията; заради иновацията дори при липса на силно влияние върху възрожденската ни граматическа мисъл. Петя Бъркалова обаче разглежда един много важен и немного развит у нас въпрос, който е едновременно лингвистичен, едновременно интердисциплинарен. На фона на твърдението, че тази граматика е път към изучаването на българската синтактична традиция, който внася бъдеще към днешното състояние на синтактичното знание, авторката разгръща мащабите на връзките между някои „интуиции за езика“ от синтактичния раздел на Венелиновата граматика, които днес имат развързки, експериментални потвърждения и на тях са посветени „обширни трудове“. Като приноси и много интересни тук намирам обобщенията на концепциите, които правят аналог между музиката и езика. Още по-приноси са обобщенията за така наречения **обратопис** (конструкциите и изразите), в който Венелин разполага „теорията си“ за фразеографията. Именно тук е много важно обобщението, че за да се развие този клон, е необходимо да се познава в дълбочина „фразеографията“ на литературата, но при условие, че тя е „достигнала пълното си развитие“. В противен случай, както обяснява Ваня Мичева, тази *дисциплина на ума* отговаря на въпроса защо създателите на българския нормативен комплекс – Йоаким Груев, Иван Момчилов, Марин Дринов, Любен Каравелов и техните единомишленици, не могат да съставят правила за синтактична кодификация през третата четвърт на XIX в., макар че още от времето на първите дамаскини през XVII – XVIII в. в нашата книжнина на роден език навлизат синтактичните елементи с „печата на прераждането“ (стр. 150).

Петя Бъркалова (като един от доайените на съвременния синтаксис) с лекота разчита прочита на Венелиновите граматични описания в контекста на модерната наука; като предвестник, като универсална снимка, в която през дистанцията на годините езиковите явления намират свои отговори в методологията и инструментариума на синтаксиса в неконтактен период; като ехо през вековете, разчетено днес. Съпоставките с руския и с френския език само разгръщат дълбочината на разсъжденията на Венелин, които авторката внимателно прецизира и доуточнява, за да постигне (непо)гърсената приемственост и да обобщи, че вложеният съпоставителен френско-български синтаксис звучи като чернова за съвременен граматически проект.

Подробният анализ на синтактичните раздели в граматиките на Неофит Рилски, Неофит Бозвели и Ем. Васкидович, Иван Богоров в дълбочина разкрива синтактичните раздели, като търси влияния от различни източници, описани и анализирани преди това детайлно от Петя Бъркалова. Правят впечатление и тук множеството критики, с които са посрещнати почти всички граматични описания през Възраждането. А това може би е добър повод за авторката да ги обобщи в самостоятелно лингвистично изследване, в което да представи така наречените филологически разпри за езика.

Текстът на Петя Бъркалова не само обглежда процесите, съпоставяйки ги в контекста на актуалните проучвания, но намира и собствени открития, които са тласък за историческата лингвистика (например ръкописната граматика на Иларион Хилендарски 1850 г.).

Изключително задълбочено и прецизно е представена линията на развитието на синтаксиса през образованието, а това за Възраждането е неминуем процес. Подходът на авторката да представи дефинициите за изречението, по същество е не само история на изреченската единица, но и повод за разсъждение върху заложеното от българските граматисти преди векове в проекцията си в синтактичните проучвания днес, въпреки че Петя Бъркалова заявява категорично желанието си да се абстрахира от историзма и от темата за влиянието, за да се спре само върху определенията като почерк на граматистите и като заявка за създаването на наука.

Безспорни са приносите от тази част на научния текст и имат изключително значение за историческата и за съвременната синтактична наука:

- 1) След Освобождението не се внася съществена промяна в теоретичната основа, върху която се дефинира изречението (Стоян Веженев (1880), Стефан Панаретов (1881), Тодор Шишков (1880), Слави Кесяков и Петър Горев (1882), Сава Илиев Сирманов (1884), Драган Манчов (1886), Димитър Лачков, Димитър Мишев (1891) (1892) (1895), П. Григорев (1897), Алтънков (1888) се придържат към логиката, която все още е неотделимо свързана с граматиката.
- 2) Около края на XIX и началото на XX в. в граматичната литература започват да се срещат дефиниции, изградени на базата на формално-граматическата теория, според която съществени са езиковите форми, а не съдържанието, което те изразяват (Драган Белобради (1898), Иван Топков 1899, Манол Иванов (1901), Димитър Мирчев (1907), Никола Илиев (1910), Атанас Илиев Илиев (1922), Пеньо Михайлов (1922), Христо Иванов и Иван Кравков (1925), Петър Калканджиев (1936), Иван Хаджов, Т. Атанасов, А. Атанасов (1937), Стефан Младенов (1939), Димитър Попов (1942) дефинират изречението, като изхождат от наличието на глагол в него.)
- 3) Дори и в началото на XX в., както отбелязва Петя Бъркалова, се разпознават представители на логическото направление – Любомир Андрейчин, Никола Костов и Еньо Николов (1947). За чест на българската лингвистика у някои автори се наблюдава промяна в разбиранята и това е представено много подробно у Бъркалова (Ал. Теодоров-Балан, който в граматиките си от 1898, 1899 г. използва логическата теория, за да дефинира изречението, в по-късните си издания (1940, 1961) става привърженик на психологическата школа, на която остава единствен представител. По подобен начин авторката обобщава и мястото на Климент Карагулев (1906 г. дефиницията му е логическа, а по-късно (1922) – формално-граматическа (стр. 193).
- 4) През 1899 г. Тодор Икономов пръв въвежда в употреба термина „изречение. Интересно е терминологичното уточнение на Икономов, че „в разговор трябва да се употребява изречение, а в граматиката – предложение“ (Икономов 1899: 3). Изключение в терминологично отношение е и Ст. Младенов, който употребява термина „изказ“ (цит. по Бъркалова стр. 194).
- 5) Съвсем закономерно е обобщението на авторката върху съвременните определения за изречението, според

която по-новото поколение синтактици се опитва да „примири“ теориите : представени са повече от задълбочено теориите на К. Попов, на П. Пашов и на Й. Пенчев.

б) В една от последните части **Декодиране на онтологичните: Картезианци vs аристотелианци** Петя Бъркалова приносно обобщава:

- Ранният развой на синтактичната терминология показва, че първите български граматисти дълго време са се ориентирали в разликата между логика на съждението и граматика на изречението. Въпреки че термините са калкирани и имат новобългарски „вид“, зад тях се крие понятийният апарат на Аристотеловата логика – субект, предикат, логическа връзка (копула) (стр. 194).
- Като ги групира на две основни течения според възгледите им за главните части на изречението, Бъркалова за първи път систематично представя и обобщава сложни за обобщение и групиране позиции на българските граматисти: **Аристотелианци**, според които главните части на изречението са три: N сор N/N сор A: Хр. Павлович 1836, Ив. Богоров 1844; Й. Груев 1853; Хр. К. Сичан-Николов 1858; Партений Зографски 1859; Г. Миркович 1860; Ив. Момчилов 1868; Я. Кочов 1868; Т. Шишков 1872; Ст. Панаретов 1881; К. Караджа 1890; Ал. Т.-Балан 1898.
- Картезианци, според които има наличието на двукомпонентна синтактична дефиниция за изречението от типа *име – verbum finitum*: Т. Хрулев (1859), С. Радулов (1863, 1870), Др. Манчов (1886), Т. Икономов (1875), Ст. Веженев (1880), С. Кесяков и П. Горев (1882), С. Сирманов (1882), Ат. Илиев (1888), Ив. Топков (1899), Ив. Славейков (1900), М. Иванов (1901), К. Карагюлев (1906), Д. Мирчев (1907), Н. Илиев (1910), Ат. Илиев (1922), Ив. Кравков (1925), Ив. Хаджов (1937), П. Калканджиев (1936), Ст. Младенов (1939), Д. Попов (1942), Л. Андрейчин (1942), К. Попов (1979), П. Пашов (1989), Й. Пенчев (1984, 1993).

На фона на тези мащабни разгръщания във втората част напълно закономерно са представени дефинициите за простото и сложното изречение чрез моделиране и формализиране на данните. Тук авторката вече е в своята съвременна стихия и представя в текст и в диаграми ключови за съвременната наука знания: **назоваване на изречението, родов признак на изречението и връзката между тях в българските граматиките от 1835 до 2000 година**. Свързването на родовия и видовия признак е нагледно представено и убедително защитено в таблици.

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Публикациите на дисертантката развиват изключително задълбочено и аналитично проблема в неговите детайли. Всяка от тях е заявка за появата на този текст. Личният ѝ принос е безспорен. За първи път в такава дълбочина и всеобхватност са представени в българската лингвистика синтактичните традиции, за да обяснят логиката на съвременния синтаксис.

7. **Автореферат.** Авторефератът достоверно и много коректно отразява съдържанието на текста.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати.

Препоръчвам убедено изданието да бъде преведено на английски език и да получи широко разпространение в научните среди. Резултатите от научните изследвания на доц. Бъркалова ще се ползват както за научни цели, така и за преподавателската работа в средното и във висшето образование. Във връзка с това са и два мои въпроса.

Най-вероятно Петя Бъркалова вече е отговорила на тези мои въпроси, но те са продиктувани от мащабите на изследването ѝ:

- 1) Мисли ли авторката да развие наблюдения си от представения текст в още едно изследване с примерно заглавие „Възрожденският синтаксис“ и в него да представи развоя и типологията на изреченските

структури през Възраждането, като включи в ексцерпцията на материала и анализ на изречения от писмата на възрожденците, от така наречения вестникарски език, от предговорите на граматиките и др.?

- 2) В шестия си тезис Петя Бъркалова отбелязва: *Българското синтактично мислене разрешава своите проблеми в зависимост от идващите и отиващите си научни парадигми. Преподаването на синтаксиса в българското училище разрешава своите проблеми в зависимост от идващите и отиващите си образователни парадигми.* **Въпросът ми е: Какво е отношението на авторката към преподаването и изучаването на съвременния български синтаксис в днешното средно училище и в съвременните български университети?**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Неизбежната многопластовост в проучванията и изводите на Петя Бъркалова води до категоричното обобщение, че трудът ѝ не е само история, макар че търси документиране на традиции. Подходът на изследовател генеративист неминуемо предполага опита ѝ с инструментите на модерния синтаксис, с комбинаторика между диахрония и синхрония, чрез конституентен подход и формален запис да направи родословно дърво на граматиките. Основният резултат от труда показва, че са събрани в хронологична мрежа дефиниции, които очертават пътя на синтактичната наука. Приносите на авторката към лингвистиката са неоспорими, към интердисциплинарността и към философията на езика още повече, при това през синтактичната традиция. Историзмът в трудовете на Петя Бъркалова е нужен и неизбежен за доказване на дълбокия културен ген на граматическата наука. Всичко това прави изследването фундаментален научен труд с енциклопедичен характер, който нито един изследовател не може да подмине. Приложенията в текста под формата на диаграми и таблици, както и в края на изследването, систематизират и обективират наблюденията и изводите на авторката и ще бъдат настолно четиво както за специалистите, така и за студентите, които изучават научната дисциплина история на новобългарския книжовен език. Библиографията е пълна и сама по себе си има енциклопедично насочващ характер.

Не мога да не споделя и интересния начин, по който е поднесена научната информация – увлекателно, стегнато и образно и в същото време научно подредено и дълбоко аргументирано. Текстът на Петя Бъркалова се чете като онези книги, които, след като отворим, не можем да затворим, докато не прочетем и последния ред. А това е доказателство, че трудът и ще се нареди след класиката на съвременното езиковедие и чрез сложните преходи, които прави между вековете, и чрез обзора и анализите, които задават облика на съвременната синтактична наука днес – от раждането ѝ до наши дни.

Всичко това е основание за категоричната ми подкрепата на труда (и на неговата авторка) и е повод да изкажа дълбоката си удовлетвореност от появата и най-високата му научна стойност, заради което гласувам с пълна убеденост **ЗА** присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“ на доц. Петя Бъркалова.

30.11.2020 г.

Гр. София

Изготвил становището:

(Доц. д-р Вл. Миланов)

